Kasım 2017 Cilt:25 No:6 Kastamonu Eğitim Dergisi 2127-2152

Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Bilim Adamları

Scientists in Social Sciences Textbooks

Ersin TOPÇU, Kadir KARATEKİN
Kastamonu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sınıf Öğretmenliği Anabilim dalı, Kastamonu

Makale Geliş Tarihi: 12.04.2017 ***Yayına Kabul Tarihi: 28.06.2017***

Özet

Tarihin her döneminde eğitimin geliştiği ülkelerde bilimin; bilimin geliştiği ülkelerde de eğitimin geliştiği inkâr edilemez bir gerçektir. Birbirini karşılıklı olarak besleyen bu iki olgu, günümüz toplumlarının dünyada söz sahibi olabilmelerinde önemli bir rol oynamaktadır. Bu nedenle ders kitaplarında çocukların bilime olan ilgi ve merakını artıracak ve onlara rol model olacak bilim adamlarına ve onların yaptıkları ilmi araştırmalara yer verilip verilmediği ya da ne kadar yer verildiği önemlidir. Bu araştırmanın amacı da sosyal bilgiler dersinde bilim adamlarına nasıl ve ne kadar yer verildiğinin ortaya çıkarılmasıdır. Bu amaç doğrultusunda sosyal bilgiler dersi öğretim programı ve sosyal bilgiler ders kitapları incelenmiştir. Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre, 4,5,6 ve 7. Sınıf sosyal bilgiler ders/çalışma kitaplarında adı geçen bilim adamlarından çoğunun batı medeniyetine mensup olduğu, Türk-İslam medeniyetine mensup olanların genelde sosyal bilimler alanında çalışma yapmış olanlardan seçildiği, bilim dünyasına son derece önemli katkılarda bulunmuş birçok Türk-İslam bilgininden hiç bahsedilmediği görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Sosyal bilgiler, sosyal bilgiler programı, sosyal bilgiler ders kitapları, bilim adamları*

Abstract

It is a fact that in every period of history, in countries where education flourished, science flourished, too; in countries where science flourished, education also flourished. These two phenomena, which nourish each other mutually, play an important role for today's societies to have a voice in global affairs. For this reason, children's interest and curiosity for science should be enhanced in order to be a pioneer of science in Turkish and Islamic world. To achieve this goal, scientists who can be role models and the scientific researches they contributed to should be included in the textbooks. The purpose of this study is to reveal how and how much these scientists are included in social sciences courses. For this purpose, the curriculum and the textbooks of social sciences courses have been examined. According to the results acquired from our research, it is seen that the majority of the scientists mentioned in the 4th, 5th, 6th and 7th grade course books/workbooks are from Western civilization and the ones from Turkish

Islamic civilization were selected mostly from those who studied social sciences while many of the Turkish and Muslim scientists who made great contributions to the world of science are excluded.

Keywords: *Social sciences, social sciences curriculum, social sciences course books, scientists,*

1. Giriş

Bilim, TDK sözlüğünde *"evrenin veya olayların bir bölümünü konu olarak seçen, deneye dayanan yöntemler ve gerçeklikten yararlanarak sonuç çıkarmaya çalışan düzenli bilgi, ilim"* olarak tanımlanmaktadır (URL 1). İnsanlığın daha rahat yaşaması adına inşaattan sağlığa, bilişimden ulaşıma kadar her alanda kullanılan ve medeniyetlerin oluşmasına vesile olan bilim, sabır, azim ve zekâ gerektiren uzun çalışmaların, yüzlerce hatta binlerce yıllık ürünlerinin birbiri üstüne eklenmesiyle günümüzdeki seviyesine ulaşmıştır. Bu süreçte elde edilen bilgiler, sadece o millete ait kalmamış, kademeli bir şekilde ve farklı oranlarda evrensel bir değer olarak tüm milletlerin hizmetine sunulmuştur. İnsanlar bilim sayesinde yaşadıkları dünyayı ve evreni daha yakından tanımaya ve ondan ihtiyaçları doğrultusunda faydalanmaya başlamışlardır. "Bilgi, güç kaynağıdır." diyen Bacon'u (akt. Yıldırım, 2004, s. 15) doğrularcasına, buna sahip olan milletler, yaşadıkları dönemlerin her anlamda en güçlü ve zenginlerinden olmuşlardır.

İnsanoğlu başlangıçta doğa karşısında güçsüz haldeyken, doğayı tanıyarak daha güçlü bir hale gelmiştir. Bu süreçte insana yol gösteren en önemli etken, doğada var olan gece-gündüz ve mevsimler gibi sürekli ve düzenli ritmik değişimler olmuştur. İşte bilim, doğada var olan bu düzenliliğin uzun yıllar boyunca gözlemlenmesi ve kayıt altına alınmasıyla ortaya çıkmıştır. Bu süreçte insanlar özellikle yaşadıkları çevrenin ya da yaşam şekillerinin kendilerini mecbur kıldığı oranda ve sunduğu imkanlar dahilinde bu tür araştırmalar içerine girmişlerdir. Örneğin Mısır medeniyetinin Nil, Mezopotamya medeniyetlerinin de Fırat ve Dicle gibi büyük yaşamsal değere sahip nehirlerinin kenarında yaşamaları, bu medeniyetlerin geometri bilgisinde ilerlemelerine neden olmuştur (Topdemir ve Unat, 2011, s. 2-6; Unat, 2016).

Bilimsel gelişmeler, gerçek anlamda Çin, Hint, Mısır ve Mezopotamya gibi doğu uygarlıklarında ortaya çıkmış, buradan eski Yunan medeniyetleri özelinde batı dünyasına geçmiştir. Daha sonra İslam dininin bilime verdiği önemin etkisiyle, bilimde öncülük İslam dünyasına geçmiştir. Nitekim gelişebilmek için devamlı surette en uygun yer arayışında olan bilimin son uğrak yeri Rönesans ve Reform hareketleri ile önündeki tüm engellerin kalktığı ve böylece aydınlanma çağı ile büyük bir değişim ve gelişimin yaşandığı Avrupa-ABD/Batı medeniyeti olmuştur. Bilimin 20. yüzyıldan itibaren bu son uğrak yerinden doğuya doğru yavaş yavaş hareket ettiği de bir gerçektir. Son yıllardaki gelişmelere bakıldığında, bilim adeta kendisini Japonya, Çin, Hindistan ve Güney Kore gibi ülkelerin başını çektiği doğu dünyasında kendisine daha hareketli

ve münbit topraklar aramaya başladığını söyleyebiliriz. Binlerce yıldır doğu ile batı dünyası arasındaki bu yarış, bilimin durmaksızın ilerlemesine etki eden temel faktör olmuştur. Buradan da anlaşılacağı üzere bilim aslında hiçbir milletin, özel mülkü pozisyonunda olmayan, devamlı surette, çok ve sistematik çalışan toplumları kendisine mekân edinen ve orada gelişen, kendi yaşam alanını kendisi seçen hareketli, canlı bir organizma gibidir.

Doğu ve batı dünyası arasındaki bu yarışta Türk-İslam dünyasının kendisine yer bulduğu 8 ila 16. yy. arasındaki dönemde yapılan ilmi faaliyetler, buluş ve icatlar maalesef bir şekilde göz ardı edilerek günümüzde unutulmaya yüz tutmuştur. Bunun bir sonucu olarak bilim; Türk-İslam dünyasının bir yitiği olarak kalmış ve batı medeniyeti karşısında Türk-İslam medeniyeti özgüvenini yitirerek bir aşağılık kompleksi içine düşmüştür. Batı karşısında son 300 yıldır var olan doğu dünyasındaki inkâr edilemez bu kompleks, doğu milletlerinin özelde de biz Türklerin bilimsel anlamda bir şey başaramayacağına ve bunun sebebi olarak da İslam dininin ilerlemeye engel yapısı gibi temelsiz düşüncelere neden olmuştur (Karabekir, 1992, 195; Sezgin, 2008a, s.105,106).

Onlarca yıldır, karanlık Ortaçağ diyerek öğrencilerimize tanıttığımız dönemde Türk-İslam dünyası, ilk defa gözlemevlerinin kurulduğu, ilk robotun yapıldığı, ilk üniversitelerin açıldığı vb. bilimsel anlamda sayısız ilkin gerçekleştirildiği, gelişime en müsait ve etkisi en güçlü kültür sahası olarak bilimin ve aydınlığın merkezi olmuştur (Aslan, 2013, s.40,41; Sezgin, 2008b). Bu dönemde özellikle, tıp, astronomi, matematik, cebir, kimya ve mühendislikte son derece önemli buluşlar yapılmıştır. 8. yy'dan itibaren Müslüman Araplar, ilk defa İskenderiye'de karşılaştıkları eski Yunan ve Mısır medeniyetlerinin başta matematik olmak üzere bilim mirası olan eserlerini çevirmeye başlamıştır. 9. yy'dan itibaren zirveye çıkan bu çevirilerin doğru bir şekilde özümsenmesiyle İslam dünyası matematik alanında özellikle geometri, cebir ve trigonometriye olağanüstü katkılarda bulunmuş ve cebiri bağımsız bir disiplin haline getirmişlerdir (Topdemir ve Unat, 2011). Bu ve benzeri birçok bilimsel gelişmenin yaşandığı bu dönem, bilimsel anlamda İslam tarihinin zirvesini teşkil etmiştir (Sezgin, 2008a; Boumarane, 2009; Al-Khalili, 2010, 2011; Mansouri, 2007).

Türk-İslam medeniyetinin bilimsel alandaki bu başarılarının, günümüzde çok fazla görülmek istenmemesinin sebebini, E. Wiedemann'ın 1917 yılında dile getirdiği şu ifadelerde görebiliriz;

> "Arapların Antik Çağ'dan kazandıkları bilgileri sadece tercümeler yoluyla bize ulaştırdıkları ve buna önemli sayılabilecek bir yenilik eklemedikleri" görüşüyle her defasında yeniden karşılaşılmaktadır. Bunun sebebi her şeyden önce bilimler historiyografyasında inatçı bir şekilde tutunan, Arap-İslam kültür çevresinin bilimler tarihindeki yaklaşık 800 yıllık yaratıcı dönemini görmezden gelen ve böylelikle de modern insanın temel bilim tarihi bakış açısını daha okul kitaplarından başlayarak

> perçinleyen ele alış tarzında görülebilir. Bu yargı sadece Batı dünyası için değil, aynı zamanda en geniş anlamda, okul kitaplarının Amerika ya da Avrupalı örneklerine göre şekillendirildiği, günümüz Arap-İslam kültür bölgesi için de geçerlidir (akt. Sezgin, 2008b, s.16-17).

Türk eğitim sisteminde de etkisini göstermiş bu anlayışın, yeni nesle olumsuz etkisi kaçınılmazdır. Bu nedenle sorunun köküne inerek yerinde çözmek için, işe eğitimden başlamak en makul yoldur. Bilimin gelişmesinin, eğitimle doğrudan ilişkili olduğu düşünüldüğünde, eğitime yapılacak her anlamda doğru yatırımlar, uzun vadede de olsa karşılığını fazlasıyla bulacaktır. Bunun ilk yolu da öğrencilere bilhassa kendi kültüründen, geçmişinde örnek alabilecekleri, rol model olabilecek bilim dünyasına katkıları şüphe götürmeyecek bilim adamlarını doğru bir şekilde tanıtmaktır. Sezgin'in (2008b, s.16-17) yukarıda belirttiği gibi Türk-İslam dünyasının en önemli eksiklerden birisi olan, İslam medeniyetinin yaklaşık 800 yıllık yaratıcı dönemini görmezden gelen Avrupa/ABD (Batı) bakış açısıyla şekillendirilen eğitim sistemlerinin ciddi anlamda tekrar gözden geçirilerek ıslah edilmesi gerekmektedir. Bu değişime, özellikle ortaokullarda okutulan ve *"Bilim, Teknoloji ve Toplum"* adında öğrenme alanına sahip sosyal bilgiler dersi ile başlamak önemli bir adım olacaktır. Ders kitaplarında ele alınan isimlerin örnek yaşamlarıyla, yaptıklarıyla, öğrencilere rol model olarak sunulduğu bilinciyle hareket edilmeli ve her alanda kullanılacak isimler özenle seçilmelidir (Kaymakcı, 2013). İşte bu nedenle sosyal bilgiler ders kitaplarında rol model olacak bilim adamlarına ve onların yaptıkları ilmi araştırmalara yeterince yer verilmesi oldukça önemlidir. Bu öneme binaen bu araştırmanın amacı da sosyal bilgiler ders kitaplarında bilim adamlarına ve yaptıkları ilmi çalışmalara nasıl ve ne kadar yer verildiğinin ortaya çıkarılmasıdır.

2. Yöntem

Nitel araştırma yönteminin benimsendiği bu araştırmada, araştırmanın amacına ve mantığına uygun olarak nitel araştırma desenlerinden özel durum çalışması kullanılmıştır. Durum çalışması, sınırlı bir sistemin derinlemesine betimlenmesi ve incelenmesidir (Merriam, 2013, s.40). Patton'a (2014, s.447) göre durum çalışmalarında amaç, ilgi duyulan her bir durum hakkında kapsamlı, sistematik ve derinlemesine bilgi toplamaktır. Bu araştırmada ele alınacak özel durum, sosyal bilgiler ders kitaplarında bilim adamlarına nasıl ve ne kadar yer verildiğidir. Bu özel durum hakkında doküman incelemesiyle derinlemesine bilgi toplanmış ayrıca bir durum betimlemesi ve durum temaları ortaya konulmuştur (Creswell, 2015). Bu yöntemin tercih edilmesinde, araştırmanın amacıyla örtüşen bir şekilde, hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren sosyal bilgiler ders kitaplarının analizinin gerekliliği etkili olmuştur (Yıldırım ve Şimşek, 2005; s. 187).

2.1.Çalışma grubu

Sosyal bilgiler ders kitaplarında bilim adamlarına nasıl ve ne kadar yer verildiği-

nin tespit edilmesi amacıyla yapılan araştırmanın çalışma grubunu, Türkiye'de 2015-2016 eğitim öğretim yılında, ilköğretim ikinci kademe (ortaokul) seviyesinde okutulan torbadan rastgele seçilmiş 5 farklı yayınevine ait, 4, 5, 6 ve 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitapları ve öğrenci çalışma kitapları oluşturmaktadır. Bu kapsamda toplamda 16 ders kitabı ve öğrenci çalışma kitabı incelenmiştir. Kitapları incelenen yayınevleri şunlardır:

- 4. sınıf: Dikey Yayınları, Evrensel İletişim Yayınları,
- 5. sınıf: Evren Yayınları, Harf Yayınları
- 6. sınıf: Evren Yayınları, Yakınçağ Yayınları
- 7. sınıf: Evren Yayınları, Tuna Yayınları

2.2.Verilerin Toplaması

Görüşme, odak grup, gözlem, doküman analizi gibi çok boyutlu veri toplama yöntemlerinin olduğu bu çalışmada, veri toplama yöntemi olarak "doküman incelemesi" yöntemi kullanılmıştır. Bu çalışmada başvurulan, araştırılmak istenen olgu ve olaylar hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsayan doküman incelemesi yöntemi ile, halen ortaokullarda (4,5,6, ve 7. sınıf) okutulan 5 farklı yayınevine ait toplamda 16 adet sosyal bilgiler ders ve öğrenci çalışma kitapları incelenmiştir. Bu inceleme, 2015-2016 eğitim öğretim yılı bahar dönemi Nisan ve Mayıs ayları içerisinde yapılarak veriler toplanmıştır.

2.3.Verilerin analizi

Araştırma sonucu elde edilen verilerin analizinde, betimsel analiz yöntemi uygulanmıştır. Bu kapsamda öncelikli olarak belirlenmiş temalara göre tüm veriler sınıflandırılmıştır. Bu şekilde elde edilen veriler, neden sonuç ilişkisi içerisinde, kitaplardan doğrudan alıntılara da yer verilerek yorumlanmıştır. Bu süreçte yapılan çalışmalar doküman incelemesinin aşamaları şu şekildedir (Yıldırım ve Şimşek, 2005):

1. Dokümanlara ulaşma: Bu kapsamda 5 farklı yayınevine ait toplamda 16 ders kitabı ve öğrenci çalışma kitabı incelenmiştir.
2. Özgünlüğü kontrol etme: İncelenen kitaplar milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı'nın izni ile okullarda okutulan kitaplardır.
3. Dokümanları anlama: Bu kapsamda yukarıdaki kitaplar baştan sona iyice okunarak bilim, bilim adamı, buluş, icat vb. ile ilgili genel kavramlar ve isimler tespit edilmiştir.
4. Veriyi analiz etme: Dokümanlar dört aşamada analiz edilmiştir.
    - Analize konu olan veriden örneklem seçme: Bu sınıf seviyelerinde ders kitabı hazırlayan toplamda 10 yayınevi ve bunlara ait 80 adet kitap vardır. Araştırmanın çalışma grubunda içerisindeki beş farklı yayınevine ait toplamda 16 kitap inceleniştir.

- Kategorilerin geliştirilmesi Amaç doğrultusunda oluşturulan kategoriler şunlardır: 1- Kişi/Kurum/Medeniyet, 2-Bilim adamlarının hangi alanda çalıştıkları 3- Kişi/Kurum/Medeniyetlerin hangi döneme ait olduğu 4- Kişi/Kurum/Medeniyetlerin hangi medeniyete mensup olduğu, olmak üzere üç kategoride ele alınmıştır.
- Analiz birimini saptama: Analiz metni olarak tüm metin belirlenmiştir.
- Sayısallaştırma: Her bir kitapta kategorilerden herhangi biri yok ise "0", var ise "1" değeri verilerek, her kategorinin bir kitapta kaç kez tekrarlandığı belirlenmiştir.,

3. Bulgular

4. Sınıf ders kitaplarından elde edilen bulgular aşağıdaki tablolarda verilmiştir.

Tablo 1a: 4. Sınıf Dikey Yayınları Ders Kitabı

Ünite/ Öğrenme Alanı	Kişi/Kurum/Medeniyet	Alan	Dönem	Mensubiyet
KENDİMİ TANIYORUM	İlber Ortaylı	Sos. Bil.	Yakınçağ	Tİ
	Oktay Sinanoğlu	Fen Bil.	Yakınçağ	Tİ
İYİKİ VAR	Mısırlılar		İlkçağ	Diğer

Tablo incelendiğinde kitapta, tamamı Yakınçağ Türk-İslam medeniyetine mensup 2 bilim adamının adının geçtiği görülmektedir. Bu bilim adamlarının birisi fen, diğeri ise sosyal bilimler alanında çalışmalar yürütmüştür. Ayrıca medeniyet olarak ise sadece Mısırlılardan bahsedilmektedir.

Tablo 1b: 4. Sınıf Evrensel İletişim Yayınları Ders Kitabı

Ünite/ Öğrenme Alanı	Kişi/Kurum/Medeniyet	Alan	Dönem	Mensubiyet
KENDİMİ TANIYORUM	Oktay Sinanoğlu	Fen Bil.	Yakınçağ	Tİ
İYİKİ VAR	Zacharias Janssen	Fen Bil.	Yeniçağ	Diğer
	Ernst A. F. Ruska	Fen Bil.	Yakınçağ	Diğer
	Max Knoll	Fen Bil.	Yakınçağ	Diğer
	Thomas Edison	Fen Bil.	Yakınçağ	Diğer

Tablo incelendiğinde kitapta, 1'i Türk-İslam, 4'ü diğer medeniyetlere mensup toplam 5 bilim adamının adının geçtiği görülmektedir. 4'ü yakınçağ, 1'i ise Yeni Çağ'da yaşamış bilim adamlarının yine tamamı fen bilimleri alanında çalışmalar yürütmüşlerdir. 4. sınıf kitaplarına ait tablolar genel olarak incelendiğinde; iki farklı yayınevine ait kitaplarda adı geçen toplamda 6 farklı bilim adamından 2'si Türk-İslam, 4'ü ise diğer medeniyetlere mensuptur. Ayrıca bu bilim adamlarının 5'i Yakınçağ, 1'i ise Yeniçağ'da yaşamış ve 5'i fen, 1'si ise sosyal bilimler alanında çalışmalar yürütmüşlerdir. Bu bilim adamlarının tamamından ders kitaplarında bahsedilmekte, iki yayınevinin de çalışma kitaplarında hiçbir bilim adamının adı geçmemektedir. Ayrıca medeniyet olarak sadece Dikey yayınları ders kitabında Mısır medeniyetinden bahsedildiği

görülmektedir. Bununla birlikte iki yayınevinin kitaplarında da buluş, icat ya da bilime katkı olarak nitelendirilebilecek gelişmeler olarak; telefon, uçak, saat, bilgisayar vb. birçok benzer teknolojik gelişmelerden bahsedilmektedir.

Tablo 2a: 5. Sınıf Evren Yayınları Ders Kitabı

Ünite/ Öğrenme Alanı	Kişi/Kurum/Medeniyet	Alan	Dönem	Mensubiyet
GERÇEKLEŞEN DÜŞLER	Oktay Sinanoğlu	Fen Bil.	Yakınçağ	Tİ
	Cahit Arf	Fen Bil.	Yakınçağ	Tİ
	İsaac Newton	Fen Bil.	Yeniçağ	Diğer
	Galilei Galileo	Fen Bil.	Yeniçağ	Diğer
	Leonardo da Vinci	Fen Bil.	Yeniçağ	Diğer
	Louis Pasteur	Fen Bil.	Yakınçağ	Diğer

Tablo incelendiğinde kitapta, 3'ü Yakınçağ, 3'ü ise Yeni Çağ'da yaşamış toplam 6 bilim adamının adının geçtiği görülmektedir. Bunlardan 2'si Türk-İslam medeniyetine, 4'ü ise diğer medeniyetlere mensuptur. Bu bilim adamlarının 5'i fen, 1 tanesi ise sosyal bilimler alanında çalışmalar yürütmüştür.

Tablo 2b: 5. Sınıf Harf Yayınları Ders Kitabı

Ünite/ Öğrenme Alanı	Kişi/Kurum/Medeniyet	Alan	Dönem	Mensubiyet
GERÇEKLEŞEN DÜŞLER	Johannes Gutenberg	Fen Bil.	Ortaçağ	Diğer
	Thomas Alva Edison	Fen Bil.	Yakınçağ	Diğer
	İsaac Newton	Fen Bil.	Yeniçağ	Diğer
	Galilei Galileo	Fen Bil.	Yeniçağ	Diğer
	Albert Einstein	Fen Bil.	Yakınçağ	Diğer
	John Lagie Baird	Fen Bil.	Yakınçağ	Diğer
	Madam (Marie) Curie	Fen Bil.	Yakınçağ	Diğer
	El Cezeri	Fen Bil	Ortaçağ	Tİ
	Gazi Yaşargil	Fen Bil.	Yakınçağ	Tİ

Tablo incelendiğinde kitapta, 5'i yakınçağ, 2'si Yeniçağ ve 2'si de Ortaçağ olmak üzere toplam 9 bilim adamının adının geçtiği görülmektedir. Bunlardan 2'si Türk-İslam medeniyetine, 7'si ise diğer medeniyetlere mensuptur. Ayrıca bu bilim adamlarının tamamı fen bilimleri alanında çalışmalar yürütmüştür. Bu kitapta ayrıca aşağıda adı geçen, Türk-İslam medeniyetine mensup 1 bilim adamının eserlerinden ya da sözlerinden alıntılar yapılmıştır;

- Cemal Yıldırım

Tablo 2c: 5. Sınıf Harf Yayınları Öğrenci Çalışma Kitabı

Ünite/ Öğrenme Alanı	Kişi/Kurum/Medeniyet	Alan	Dönem	Mensubiyet
GERÇEKLEŞEN DÜŞLER	Leonardo da Vinci	Fen Bil.	Yeniçağ	Diğer
	Guglielmo Marconi	Fen Bil.	Yakınçağ	Diğer

Tablo incelendiğinde kitapta, 1'i Yakınçağ, 1'i de Yeniçağ'da yaşamış toplam 2 bilim adamının adının geçtiği görülmektedir. Bunlardan 2'si de diğer medeniyetlere mensuptur. Ayrıca bu bilim adamlarının 1'i fen, 1'i ise sosyal bilimler alanında çalışmalar yürütmüştür. 5. sınıf Evren yayınlarında öğrenci çalışma kitaplarında herhangi bir bilim adamından bahsedilmemektedir. Ayrıca herhangi bir medeniyetten bahsedilmeyen iki yayınevinin kitaplarında da buluş, icat ya da bilime katkı olarak nitelendirilebilecek gelişmeler olarak; telefon, planör, radyo, ampul, otomobil, televizyon, bilgisayar, uçak vb. birçok benzer teknolojik gelişmelerden bahsedilmektedir.

Tablo 3a: 6. Sınıf Evren Yayınları Ders Kitabı

Ünite/ Öğrenme Alanı	Kişi/Kurum/Medeniyet	Alan	Dönem	Mensubiyet
SOSYAL BİLGİLER ÖĞRENİYORUM	Kaşgarlı Mahmut	Sos. Bil.	Ortaçağ	Tİ
	Oktay Sinanoğlu	Fen Bil.	Yakınçağ	Tİ
İPEK YOLUNDA TÜRKLER	Nizamülmülk	Sos. Bil.	Ortaçağ	Tİ
ÜLKEMİZİN KAYNAKLARI	Thomas Alva Edison	Fen Bil.	Yakınçağ	Diğer
ELEKTRONİK YÜZYIL	Charles Richter	Fen Bil.	Yakınçağ	Diğer
	Antonie P. V. Leeuwenhoek	Fen Bil.	Yeniçağ	Diğer
	Edward Jenner	Fen Bil.	Yakınçağ	Diğer
	Jonas Edward Salk	Fen Bil.	Yakınçağ	Diğer
	Louis Pasteur	Fen Bil.	Yakınçağ	Diğer
	Albert Einstein	Fen Bil.	Yakınçağ	Diğer

Tablo incelendiğinde kitapta, 7'si yakınçağ, 1'i Yeniçağ ve 2'si de Ortaçağ olmak üzere toplam 10 bilim adamının adının geçtiği görülmektedir. Bunlardan 3'ü Türk-İslam medeniyetine, 7'si ise diğer medeniyetlere mensuptur. Ayrıca bu bilim adamlarının 8'i fen, 2'si ise sosyal bilimler alanında çalışmalar yürütmüştür. Bununla birlikte Türk-İslam medeniyetine mensup 2 bilim adamının ismi de (Halil İnalcık ve Yusuf Has Hacib) sadece ünite sonundaki değerlendirme sorularında "yanlış şık" olarak verilmektedir.

Tablo 3b: 6. Sınıf Evren Yayınları Öğrenci Çalışma Kitabı

Ünite/ Öğrenme Alanı	Kişi/Kurum/Medeniyet	Alan	Dönem	Mensubiyet
SOSYAL BİLGİLER ÖĞRENİYORUM	Oktay Sinanoğlu	Fen Bil.	Yakınçağ	Tİ
YERYÜZÜNDE YAŞAM	Piri Reis	Sos. Bil.	Yeniçağ	Tİ
	Lidyalılar			Tİ
İPEK YOLUNDA TÜRKLER	Nizamülmülk	Sos. Bil.	Ortaçağ	Tİ
	Kaşgarlı Mahmud	Sos. Bil.	Ortaçağ	Tİ

Tablo incelendiğinde kitapta, 1'i Yakınçağ, 1'i Yeniçağ ve 2'si Ortaçağ olmak üzere toplam 4 bilim adamının adının geçtiği görülmektedir. Tamamı Türk-İslam

medeniyetine mensup bu bilim adamlarının 1'i fen, 3'ü ise sosyal bilimler alanında çalışmalar yürütmüştür. Medeniyet olarak da sadece Lidyalılar'dan bahsedilen bu kitapta ayrıca aşağıda adı geçen, Türk-İslam medeniyetine mensup 2 bilim adamının eserlerinden ya da sözlerinden alıntılar yapılmıştır;

- Bahaeddin Ögel, Hüseyin Namık Orkun

Tablo 3c: 6.Sınıf Yakınçağ Yayınları Ders Kitabı

Ünite/ Öğrenme Alanı	Kişi/Kurum/Medeniyet	Alan	Dönem	Mensubiyet
SOS. BİL. ÖĞRENİYORUM	İsmail Hakkı Uzunçarşılı	Sos. Bil.	Yakınçağ	Tİ
YERYÜZÜNDE YAŞAM	Herodot	Sos. Bil.	İlkçağ	Diğer
	Lidyalılar			Diğer
İPEK YOLUNDA TÜRKLER	Nizamülmülk	Sos. Bil.	Ortaçağ	Tİ
	Kaşgarlı Mahmud	Sos. Bil.	Ortaçağ	Tİ
	Yusuf Has Hacip	Sos. Bil.	Ortaçağ	Tİ
	Biruni	Fen Bil.	Ortaçağ	Tİ
ELEKTRONİK YÜZYIL	Richard Feynman	Fen Bil.	Yakınçağ	Diğer
	Gregor Johann Mendel	Fen Bil.	Yakınçağ	Diğer
	James Watson	Fen Bil.	Yakınçağ	Diğer
	Francis Harry Crick	Fen Bil.	Yakınçağ	Diğer
	İskoç bilim adamları	Fen Bil.	Yakınçağ	Diğer

Tablo incelendiğinde kitapta, 5'i yakınçağ, 4'ü Ortaçağ, 1'i de İlkçağ olmak üzere toplam 10 bilim adamının adının geçtiği görülmektedir. Bunlardan 5'i Türk-İslam medeniyetine, 5'i ise diğer medeniyetlere mensuptur. Ayrıca bu bilim adamlarının 5'i fen, 5'i de sosyal bilimler alanında çalışmalar yürütmüştür. Bununla birlikte bu ders kitabında diğer gruba mensup "İskoç bilim adamları ve Lidyalılar" dan bahsedilmektedir.

Tablo 3d: 6. Sınıf Yakınçağ Yayınları Öğrenci Çalışma Kitabı

Ünite/ Öğrenme Alanı	Kişi/Kurum/Medeniyet	Alan	Dönem	Mensubiyet
ELEKTRONİK YÜZYIL	Madam Curie	Fen Bil.	Yakınçağ	Diğer

Tablo incelendiğinde kitapta, Yakınçağ'da yaşamış fen bilimleri alanında çalışmalar yapmış diğer gruba mensup sadece 1 bilim adamından bahsedildiği görülmektedir. Bu kitapta ayrıca aşağıda adı geçen, Türk-İslam medeniyetine mensup 5 bilim adamının eserlerinden ya da sözlerinden alıntılar yapılmıştır;

- İlhan Akşit, Muhammed Şahin, İbrahim Kafesoğlu, Yusuf Has Hacip, Nizamülmülk

Ayrıca iki yayınevinin kitaplarında da buluş, icat ya da bilime katkı olarak nitelendirilebilecek gelişmeler olarak; robot gardiyan, uzay teleskobu, nanoteknoloji, uydu, telefon, robot, DNA kopyalama vb. birçok benzer teknolojik gelişmelerden bahsedil-

mektedir. Medeniyet olarak da sadece Evren Yayınları ders kitabında Lidyalılar'dan bahsedilmektedir

Tablo 4a: 7. Sınıf Evren Yayınları Ders Kitabı

Ünite/ Öğrenme Alanı	Kişi/Kurum/Medeniyet	Alan	Dönem	Mensubiyet
TÜRK TARİHİNE YOLCUKLUK	Aydınoğlu İsa bey, Tabip Hacı paşa, Kutbuddin Şirazi	Fen Bil.	Ortaçağ	Tİ
	Molla Fenari	Sos. Bil.	Ortaçağ	Tİ
ZAMAN İÇİNDE BİLİM	Blaise Pascal	Fen Bil.	Yeniçağ	Diğer
	Marcus Vitruvius Pollio	Fen Bil.	İlkçağ	Diğer
	Nicolas J. Cugnot, Galileo, Evangelista Toriçelli, İsaac Newton, Leonardo da Vinci	Fen Bil.	Yeniçağ	Diğer
	Jean-Jacques Rousseau, Voltaire, Diderot	Sos. Bil.	Yeniçağ	Diğer
	Socrates	Sos. Bil.	İlkçağ	Diğer
	E.F. Gauter	Fen Bil.	Yakınçağ	Diğer
	Rene Descartes	Fen Bil.	Yeniçağ	Diğer
	Nasireddin Tusi, Uluğ bey, Ömer Hayyam, Razi, Ammâr b. Ali el-Mevsıli, İbnünnefis, Battani, Hazini, İbni Fazıl, Akşemseddin, Ali İbni Abbas, Mürsiyeli İbrahim, Biruni, Gıyaseddin Çemşid, Harizmi, Cabir bin Hayyan, İbni Batuta, İbni Sina, İbni Yunus	Fen Bil.	Ortaçağ	Tİ
	Fatih S. Mehmet, Takiyüddin Raşit	Fen Bil.	Yeniçağ	Tİ
EKONOMİK VE SOSYAL HAYAT	Louis Pasteur	Fen Bil.	Yakınçağ	Diğer

Tablo incelendiğinde kitapta, yayınlarında 2'si Yakınçağ, 12'si Yeniçağ ve 23'ü Ortaçağ ve 2'si de İlkçağ olmak üzere toplam 39 bilim adamının adının geçtiği görülmektedir. Bunlardan 25'i Türk-İslam medeniyetine, 14'ü ise diğer medeniyetlere mensuptur. Ayrıca bu bilim adamlarının 32'si fen, 7'si ise sosyal bilimler alanında çalışmalar yürütmüştür. Bu kitapta ayrıca aşağıda adı geçen, 10'u Türk-İslam medeniyetine, 1'i ise diğer gruba mensup toplamda 11 bilim adamının eserlerinden ya da sözlerinden alıntılar yapılmıştır;

- **Türk-İslam;** *Halil İnalcık, Günsel Renda, Mehmet Neşri, Osman N. Ergin, Ömer L. Barkan, Ahmet Kal'a, Avram Galanti, Ahmet Tabakoğlu, Utkan Kocatürk, Erman Artun*
- **Diğer;** *Jean Paul Roux*

Kitapta adı geçen medeniyetler ise,

- **Türk-İslam;** *Abbasiler*
- **Diğer;** *Çin, Sümerler, Fenikeliler, Mısırlılar*

Ayrıca iki yayınevinin kitaplarında da buluş, icat ya da bilime katkı olarak nite-

lendirilebilecek gelişmeler olarak; pusula, vinç, bilgisayar, pulluk, traktör, robot gibi icatlardan bahsedilmektedir.

Tablo 4b: 7. Sınıf Evren Yayınları Öğrenci Çalışma Kitabı

Ünite/ Öğrenme Alanı	Kişi/Kurum/Medeniyet	Alan	Dönem	Mensubiyet
TÜRK TARİHİNE YOLCUKLUK	Koçi bey	Fen Bil.	Ortaçağ	Tİ
ZAMAN İÇİNDE BİLİM	Aritoteles	Sos. Bil.	İlkçağ	Diğer
	Eukleides	Fen Bil.	İlkçağ	Diğer
	Arşimet	Fen Bil.	İlkçağ	Diğer
	Batlamyus	Fen Bil.	İlkçağ	Diğer
	Galinus	Fen Bil.	İlkçağ	Diğer
	Platon	Sos. Bil.	İlkçağ	Diğer
	Pythagoras (Pisagor)	Fen Bil.	İlkçağ	Diğer
	Kopernik	Fen Bil	Yeniçağ	Diğer
	Galileo Galilei	Fen Bil	Yeniçağ	Diğer
	Robert Boyle	Fen Bil	Yeniçağ	Diğer
	Edmond Halley	Fen Bil	Yeniçağ	Diğer
	İsaac Newton	Fen Bil	Yeniçağ	Diğer
	Benjamin Franklin	Sos. Bil.	Yeniçağ	Diğer
	Joseph Lister	Fen Bil.	Yakınçağ	Diğer
	Robert Koch	Fen Bil.	Yakınçağ	Diğer
	Louis Pasteur	Fen Bil.	Yakınçağ	Diğer
	Alexander Fleming	Fen Bil.	Yakınçağ	Diğer
	Francis Crick	Fen Bil.	Yakınçağ	Diğer
	James Watson	Fen Bil.	Yeniçağ	Diğer
	Akşemseddin	Fen Bil.	Ortaçağ	Tİ
	Harizmi	Fen Bil.	Ortaçağ	Tİ

Tablo incelendiğinde kitapta, 5'i Yakınçağ, 7'si Yeniçağ ve 3'ü Ortaçağ ve 7'si de İlkçağ olmak üzere toplam 22 bilim adamının adının geçtiği görülmektedir. Bunlardan 3'ü Türk-İslam medeniyetine, 19'u ise diğer medeniyetlere mensuptur. Ayrıca bu bilim adamlarının 19'u fen, 3'ü ise sosyal bilimler alanında çalışmalar yürütmüştür. Bu kitapta ayrıca aşağıda adı geçen, 5 Türk-İslam medeniyetine mensup bilim adamının eserlerinden ya da sözlerinden alıntılar yapılmıştır;

- *Raşid Erer, Halil İnalcık, Günsel Renda, Yılmaz Kurt, Şükrü Kurgan*

Kitapta adı geçen medeniyetler ise,

- **Türk-İslam;** *Abbasiler*
- **Diğer;** *Mısırlılar, Çinliler*

Tablo 4c: 7. Tuna Yayınları Ders Kitabı

Ünite/ Öğrenme Alanı	Kişi/Kurum/Medeniyet	Alan	Dönem	Mensubiyet
İLETİŞİM VE İNSAN İLİŞKİLERİ	Aydın Köksal	Fen Bil.	Yakınçağ	Tİ
TÜRK TARİHİNE YOLCUKLUK	Koçi bey	Fen Bil.	Yeniçağ	Tİ
ZAMAN İÇİNDE BİLİM	Gerolamo Cardano, Leonardo da Vinci, Kopernik, Gauthier, J. Priestley, Lavoisier, Kepler, Galileo, Euler, Newton, Thomas Savery, Denis Papin, Newcomen, J.Watt	Fen Bil.	Yeniçağ	Diğer
	Batlamyus	Fen Bil.	İlkçağ	Diğer
	Nicolaus Cusanus, Machiavelli	Sos. Bil	Ortaçağ	Diğer
	Faraday, James C. Maxwel, Heinrich R. Hertz, Wilhelm C. Röntgen, Jean F. Champollion	Fen Bil.	Yakınçağ	Diğer
	Socrates	Sos. Bil.	İlkçağ	Diğer
	Hipokrat, Galinus, Pythagoras	Fen Bil.	İlkçağ	Diğer
	Yusuf Has Hacib, Nizamülmülk, İbni Haldun	Sos. Bil.	Ortaçağ	Tİ
	İbni Sina, Biruni, Harizmi, Cabir İbni Hayyan, Ömer Hayyam, Nasireddin Tusi, Ali Kuşçu,	Fen Bil.	Ortaçağ	Tİ
	Mirim Çelebi, Uluğ Bey, Takiyüddin Raşit	Fen Bil.	Yeniçağ	Tİ

Tablo incelendiğinde kitapta, 7'si Yakınçağ, 17'si Yeniçağ, 12'si Ortaçağ, 5'i ise İlkçağ olmak üzere toplam 41 bilim adamının adının geçtiği görülmektedir. Bunlardan 15'i Türk-İslam medeniyetine, 26'sı ise diğer medeniyetlere mensuptur. Ayrıca bu bilim adamlarının 35'i fen, 6'sı ise sosyal bilimler alanında çalışmalar yürütmüştür. Bu kitapta ayrıca aşağıda adı geçen, diğer medeniyet grubuna mensup 1 bilim adamının eserlerinden ya da sözlerinden alıntılar yapılmıştır;

- *Aristoteles*

Kitapta tamamı diğer medeniyetlerden ibaret olan 6 medeniyet ismi geçmektedir;

- *Mısırlılar, Çinliler, Fenikeliler, Pergamon Krallığı, Sümerler, Hititler*

Tablo 4d: 7. Sınıf Tuna Yayınları Öğrenci Çalışma Kitabı

Ünite/ Öğrenme Alanı	Kişi/Kurum/Medeniyet	Alan	Dönem	Mensubiyet
ZAMAN İÇİNDE BİLİM	Marcus V. Pollio, Thales	Fen Bil.	İlkçağ	Diğer
	Graham Bell, Louis Pasteur, Faraday, W. C. Röntgen, R. Koch, Edward Janner, Alessandro Volta, Robert Fulton, Samuel Morse	Fen Bil.	Yakınçağ	Diğer
	Nicolaus Cusanus	Sos. Bil	Ortaçağ	Diğer
	Leonardo da Vinci, Kopernik	Fen Bil.	Yeniçağ	Diğer
	Galileo, Newton, William Harvey, Comte de Buffon	Fen Bil.	Yeniçağ	Diğer
	Biruni, Razi, El Cezeri, Farabi, Battani, İbni Sina, Harizmi, Cabir İbni Hayyan, Ömer Hayyam, Nasireddin Tusi, Uluğ Bey	Fen Bil.	Ortaçağ	Tİ
	İbni Haldun	Sos. Bil	Ortaçağ	Tİ
	Ali Kuşçu, Takiyüddin Raşit	Fen Bil.	Yeniçağ	Tİ
EKONOMİK VE SOSYAL HAYAT	Robert Fulton	Fen Bil.	Yakınçağ	Diğer
ÜLKELER ARASI KÖPRÜLER	Su Yang	Fen Bil.	Yakınçağ	Diğer

Tablo incelendiğinde kitapta, 11'i yakınçağ, 8'i Yeniçağ, 13'ü Ortaçağ, 2'si ise İlkçağ olmak üzere toplam 34 bilim adamının adının geçtiği görülmektedir. Bunlardan 14'ü Türk-İslam medeniyetine, 20'si ise diğer medeniyetlere mensuptur. Ayrıca bu bilim adamlarının 32'si fen, 2'si de sosyal bilimler alanında çalışmalar yürütmüştür. Bu kitapta ayrıca aşağıda adı geçen, diğer medeniyetine mensup 1 bilim adamının eserlerinden ya da sözlerinden alıntılar yapılmıştır;

- *Benoit Mechin*

Kitapta tamamı diğer medeniyetlerden ibaret olan 8 medeniyet ismi geçmektedir;

- *Mısırlılar, Lidyalılar, Fenikeliler, Sümerler, Asurlular, Hititler, Almanlar, ABD*

Ayrıca iki yayınevinin kitaplarında da buluş, icat ya da bilime katkı olarak nitelendirilebilecek gelişmeler olarak; tv, radyo, bilgisayar, telefon, saat, abaküs, tekerlek, matbaa, takvim, hesap makinesi, mürekkep vb. birçok benzer teknolojik gelişmelerden bahsedilmektedir.

4. Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Bilindiği gibi sosyal bilgiler dersi, farklı sosyal bilim dallarının bir araya getirilerek ilkokul ve ortaokullarda okutulan kapsamı ve buna bağlı olarak amaçları oldukça geniş bir derstir. Bu amaçları gerçekleştirmek amacıyla tarih, coğrafya ve vatandaş-

lık temelinde yükselen, antropoloji, sosyoloji, psikoloji, iktisat, arkeoloji vb. sosyal disiplinlerle içerik oldukça zenginleştirilmiştir. Bu durumda bahsedilen içeriğin, belirli kazanımları gerçekleştirmek amacıyla başvurduğu, tarihten günümüze adlarını bilim dünyasına duyurmuş ilim adamları ve bunların yaptığı çalışmalar da sosyal bilgiler derslerinin en önemli konuları arasında yer almaktadır. Ders kitaplarında yer alan ilim adamları ve yaptıkları icat/buluş ya da getirdikleri yeniliklerin, öğrencilere okutulurken oldukça önemli bir ayrıntıya dikkat edilmesi gerekmektedir. Zira yıllarca tüm eğitim kademelerinde verilen *"Karanlık Ortaçağ"* ve aynı şekilde *"Amerika'nın keşfi"* kavramının günümüzde herkesin diline pelesenk olacak kadar zihinlerde iz bırakması, aslında tarih disiplinine ve tarihi olaylara kimin penceresinden bakıldığının da çok açık bir ispatıdır. Bu yanlış bakış açısının yanında dikkat edilmesi gereken bir diğer husus da ders kitaplarında bahsedilen ilim adamlarının ve buluşların hangi medeniyete mensup olduklarıdır. Nitekim bu durum öğrencinin mensubu olduğu medeniyete karşı zihninde oluşacak şemaların ana şekillendiricilerinden birisi olacaktır. Öğrenci ya Batı medeniyeti karşısında aşağılık kompleksi içine girecek ya da kendi medeniyetinden gurur duyacaktır.

Bu durumda sosyal bilgiler ders ve çalışma kitaplarında bilim adamlarına ve yaptıkları ilmi çalışmalara nasıl ve ne kadar yer verildiğinin araştırılması önem kazanmaktadır. Bu öneme binaen yapılan bu araştırmada aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

Araştırmadan elde edilen veriler dikkatle incelendiğinde; 4. sınıflarda okutulan Dikey ve Evrensel İletişim yayınlarına ait sosyal bilgiler dersi öğrenci çalışma kitaplarında hiçbir bilim adamından bahsedilmemekte, ders kitaplarında ise toplam 6 bilim adamından bahsedilmektedir. Bu 6 isimden 2'si Türk-İslam, 4'ü ise diğer medeniyetlere mensuptur. Bahsedilen yabancı bilim adamlarının tamamı kendi icat ya da buluşları olan kişilerden seçilmiş, fakat Türk-İslam medeniyetine ait olan iki isimden hiç birisinin bu tür bir katkısından bahsedilmemiştir. Seçilen iki isimden birisinin sosyal alandan seçilmesi (tarih), bu tür ihtimali daha da zayıflatmış ve böylece adeta öğrencinin zihninde, *"buluşlar yabancılar yapar"* gibi yanlış bir algının oluşmasına ortam hazırlamıştır. Türkiye'de henüz 4. sınıfa giden bir öğrencinin karşılaştığı ve *"İYİKİ VAR"* ünitesinde yer alan toplam 6 bilim adamından 4'ünün yabancı olması, ünitenin adını da oldukça anlamlı kılmaktadır! Bu durum yine bir tanesi hariç (pusula) tamamı *"İyi ki Var"* ünitesinde yer alan icat/buluş/yeniliklerin diğer medeniyet ürünleri oldukları düşünüldüğünde öğrencilerin bilinçaltına kendi medeniyetine karşı olumsuz imajların ortaya çıkmasına neden olabilir. Zira bilimsel gelişme anlamında yeni bir şey olarak kullanılan *"İcat etti, buldu, ilk defa/ ilk kez, geliştirdi, başlattı, keşfetti, buldu* vb. gibi kavramlar, ders kitaplarında toplam 207 defa geçmekte ve bunların 144'ü diğer medeniyet mensupları, 63'ü ise Türk-İslam medeniyeti mensupları için kullanılmıştır.

5. sınıflarda okutulan iki farklı yayın (Evren ve Harf) incelendiğinde ise toplam bilim adamı sayısının arttığı görülmektedir. İki yayında toplam 14 farklı bilim adamı yer alırken, bunlardan sadece 4 tanesinin Türk-İslam medeniyetine mensup, 10

tanesinin ise diğer medeniyetlere mensup olduğu görülmektedir. Türk-İslam medeniyetine mensup olan bilim adamlarından bir tanesinin ise sadece Kuantum fiziğine katkı yaptığından bahsedilmektedir. Dolayısıyla *"Gerçekleşen Düşler"* adlı ünitede adı geçen Türk-İslam medeniyetine ait bilim adamlarından sadece 3 tanesinin somut çalışmalar ve ürünler ortaya koyarak bu düşlerin gerçekleşmesinde katkısı olduğu iade edilmektedir. Bunun dışında diğer medeniyetlere mensup bilim adamlarından sadece 1 tanesi hariç (bunun hakkında öğrenciden bilgi istenmektedir) doğrudan bu düşlerin gerçekleşmesine katkı yaptığı somut çalışmalarla kitapta bahsedilmektedir. Dolayısıyla tüm isimlerin *"Gerçekleşen Düşler"* adlı ünitede yer aldığı ve bu düşlerin gerçekleşmesine katkının, ağırlıklı olarak diğer medeniyete mensup bilim adamlarınca yapıldığı algısının oluşmasına zemin hazırladığı görülmektedir. Bununla birlikte 5. sınıf Evren Yayınları ders kitabında ilk Türk otomobilini (Anadol) Vehbi Koç'un ürettiği bilgisi verilmiştir. İlk 1961 yılında üretilen ve ilk Türk otomobili olan "Devrim Arabasından" hiç bahsedilmeyip, 1966'da üretilen "Anadol'un" ilk Türk otomobili olarak ifade edilmesi hatalıdır.

6. sınıflarda okutulan iki farklı yayınevine (Evren ve Yeniçağ) ait kitaplar incelendiğinde ise toplam bilim adamı sayısının 4. ve 5. sınıf kitaplarına göre daha da arttığı görülmektedir. İki yayında toplam 20 farklı bilim adamı, bir medeniyet (Lidyalılar) ve bir de millet ismiyle birlikte ifade edilen (İskoç) bilim adamları yer almaktadır. 20 bilim adamından 7 tanesinin Türk-İslam medeniyetine mensup, 13'ünün ise diğer medeniyetlere mensup olduğu görülmektedir. Bununla birlikte Lidyalıları ve İskoç bilim adamlarını da kattığımızda bu sayı diğer grupta 15'e çıkmaktadır. Türk-İslam medeniyetine mensup bu 7 isimden 4 tanesinden, *"İpek Yolunda Türkler"* adlı ünitede, bahsedilmektedir. Adı geçen bu bilim adamlarından sadece 3 tanesinin ismi, *"Elektronik Yüzyıl"* ünitesinde, ünite sonu değerlendirme sorularında yanlış şık olarak isimleri geçmekte, diğerleri *"Sosyal Bilgiler Öğreniyorum"* (2) ve *"İpek Yolunda Türkler"* (4), *"Yeryüzünde Yaşam*" (1) ünitelerinde geçmektedir. Ayrıca bu isimlerden 5 tanesi sosyal bilimler alanında çalışma yapmış iken sadece iki tanesi –Biruni ve Oktay Sinanoğlu- fen bilimleri alanındadır. Dolayısıyla bu durum, *"Elektronik Yüzyıl"*, gibi bir ünitenin var olduğu 6. sınıf programında, ünite adıyla ilişkilendirilebilecek Türk-İslam medeniyetine mensup çok fazla bilim adamından bahsedilmemesine neden olmaktadır.

7. sınıflarda okutulan iki farklı yayınevine (Evren ve Tuna) ait kitaplar incelendiğinde, diğer sınıf seviyelerinden çok daha fazla bilim adamı ve bilimsel çalışmalardan bahsedildiği görülmektedir. İki yayında toplam 92 farklı bilim adamı ve 9 farklı medeniyet yer almaktadır. Bunlardan 33 tanesinin Türk-İslam medeniyetine mensup, 59 tanesinin ise diğer medeniyetlere mensup olduğu görülmektedir. Medeniyetlerden de 1 tanesi Türk-İslam (Abbasiler), 8 tanesi ise diğer gruba mensuptur. Bu şekilde toplam sayılar sırayla 35'e ve 67'ye çıkmaktadır. Türk-İslam medeniyetine mensup olan bilim adamlarından 3 tanesinin isminden sadece (Tabip Hacı Paşa, Kutbuddin Şirazi ve Molla Fenari) kısa birer cümle ile bahsedildikleri görülmektedir. Bir tanesinin

(Takiyüddin Raşit) ismi ise sadece kurduğu rasathanede çalışırken kendisini gösteren bir minyatürün altında geçmektedir. Bu kişi aslında rasat aletlerine saniye taksimatı koyan güneşin sapmasını 2,52 saniye ile bulan, meridyenler arası zamanı ilk defa ölçen ve eserinde bahseden kişidir. Yine 1 tanesi (Aydınoğlu İsa bey) için ise sadece *"bilgindi"* ifadesi yer almaktadır. Ayrıca ilk robotu yapan Cezeri isminden hem 5. sınıf, hem de 7. sınıf kitaplarında, sadece yaptığı müthiş eserlerden, icatlardan bahsedilmekte fakat asıl öğrencide etki uyandıracak nokta olan "Sibernetiğin, bilgisayarın ve James Watt'a mal edilen "Isı Etkisiyle Haberleşerek Denge Kurma sisteminin" kurucusu ifadesi kullanılmamaktadır. Benzer şekilde İbn-i Haldun sosyoloji ilminin temel prensiplerini ortaya koyan kişi olarak ifade edilmesine rağmen "Sosyolojinin kurucusu" ve hatta tarihsel inceleme metodunu ilk kez kullanan kişi olarak ifade edilmemesi eksikliktir. Bununla birlikte 7. sınıf ders kitaplarında halen Coğrafi keşifler kavramı kullanılmaktadır. Avrupa'nın dahi terk etmeye başladığı bilimsel olarak yanlış kullanılan bu kavramın, ders kitaplarında kendisine yer bulması da oldukça manidardır. Zira Amerika kıtası, o dönemde insanlık tarafından bilinmeyen bir yer değil, bilakis Maya, İnka ve Aztek gibi kadim medeniyetlerin vatanıydı. Keşif kavramının yerine, Amerika kıtasının Avrupalılarca bilinmesi/tanınması vb kavramlarla ifade edilmesi çok daha bilimsel olur. Ayrıca 7. sınıf Tuna Yayınları çalışma kitabında modern anlamda matbaayı icat eden kişi olarak Alman mucit Gutenberg'i göstermesi de aslında eleştirilecek bir durumdur. Zira matbaayı icat edenin Çinliler olduğu gerçeği ortada iken, Alman mucit için "modern matbaanın mucidi" denmesi yanlıştır. Bunun yerine onu modern yapıya kavuşturan/geliştiren şeklinde ifade edilse, kavramlar doğru anlamları ile kullanılmış olurdu.

Tüm veriler genel olarak değerlendirildiğinde 4, 5,6 ve 7. sınıf sosyal bilgiler ders ve öğrenci çalışma kitaplarında toplam 116 farklı bilim adamının (milliyeti -1 Alman, 1 Amerikalı, 1 İskoç- ile ifade edilen isimsiz bilim adamı dahil) adı geçmektedir. Bunlardan 41'i Türk-İslam medeniyetine mensupken, 75'i ise diğer medeniyetlere mensuptur.

Türk-İslam bilginleri tüm sınıf seviyelerinde diğer medeniyetlere mensup bilim adamlarından sayı olarak geride kalmaktadır. Bununla birlikte Türk-İslam medeniyetine mensup olan 31 bilim adamının 10'u sosyal, 31'i ise fen bilimleri alanından tercih edildiği görülmektedir. Diğer medeniyetlere mensup 75 bilim adamının ise 10'u sosyal, 65'i ise fen bilimleri alanından tercih edildiği görülmektedir. Bu iki medeniyet arasında var olan toplam sayıdaki farklılık ve bilimsel alandaki oransal çarpıklık, yapılan icat/buluş/çalışmaların daha ziyade diğer medeniyetler kaynaklı olduğu izlenimi vermektedir. Bu durum bilim adamalarının yaşadığı dönemlerde hesaba katıldığında daha iyi anlaşılmaktadır. Zira tüm bilim adamları değerlendirildiğinde İlkçağda, tamamı diğer medeniyetlere mensup olmak üzere 12, Ortaçağ'dan 29'u Türk-İslam olmak üzere 32, Yeniçağ'dan 6'sı Türk-İslam olmak üzere 33 ve Yakınçağ'dan 6'sı Türk-İslam olmak üzere toplamda 39 (milliyeti ile ifade edilen diğer gruba dahil isimsiz 3 bilim adamı dahil) bilim adamından bahsedilmektedir. Türk-İslam dünyasının

başta bilimsel olmak üzere tüm alanlarda zirve yaptığı Ortaçağ'dan seçilen bilim adamı ve dolayısıyla icat/buluş ve yeniliklerden oldukça az bahsedilmesi, toplamda diğer medeniyet lehine önemli oranda farkın açılmasına neden olmaktadır. Zira dönem dönem incelendiğinde tamamı diğer medeniyet mensubu olan İlkçağdaki bilim adamlarından 4'ü sosyal 8'i ise fen bilimleri alanındadır. Ortaçağ'da ise toplamda 1'i fen diğeri sosyal alan olmak üzere 2 bilim adamı diğer medeniyet mensubudur. Türk-İslam medeniyetine mensup 29 bilim adamından 22'si fen bilimleri alanına mensup iken, 7'si sosyal alanlara mensuptur. Kısacası Ortaçağ'da fen bilimleri alanında batı karşısında Türk-İslam dünyasının bariz bir üstünlüğü söz konusudur. Yeniçağ'a gelindiğinde ise kitaplarda yer alan bilim adamı sayısı artış göstermektedir. Aynı zamanda bu artış diğer medeniyet grubu lehinde olmuştur. Rönesans, Reform ve Aydınlanma Çağı'nın etkisiyle batıda başlayan ilmi hareketlenme, bu çağda kendisini göstermiş ve Türkiye'deki ders kitaplarına da yansımıştır! Toplamda 33 farklı bilim adamının isminin geçtiği bu çağda, Türk-İslam medeniyetine mensup 6 bilim adamından 1'i sosyal, 5'i ise fen bilimleri alanındadır. Bu dönemde adı geçen diğer medeniyetlere mensup 27 bilim adamından ise 23'ü fen, 4'ü ise sosyal alandan seçilmiştir. Rönesans, Reform, Aydınlanma, Fransız İhtilali ve Sanayi İnkılabının (sömürgeciliğin zirve yapmasıyla birlikte) getirdiği ekonomik sıçrayış, Yakınçağ'da bilim adamlarının ve dolayısıyla ilmi çalışmalarının sayısında bir artış olmuş ve bu durum yine Türk ders kitaplarına yansımıştır. 6'sı Türk-İslam, 33'ü ise diğer gruba ait toplam (sadece milliyeti ile ifade edilen 3 bilim adamı dahil) bilim adamı sayısının 39'a çıktığı bu dönem de yine diğer grubun lehine bir dengenin olduğu görülmektedir.

Türk-İslam medeniyetine mensup 6 bilim adamından sadece 4 tanesi fen, 2 tanesi ise sosyal bilim alanından seçilmiştir. Diğer gruba mensup 33 bilim adamının tamamı fen bilimleri alanından seçilmiştir.

4. sınıfta adı geçen 2 Türk-İslam medeniyeti mensubu bilim adamının ikisi de *"Kendimi Tanıyorum*" ünitesinde iken, diğer gruba mensup 4 bilim adamının tamamı manidar bir şekilde *"İyi ki Var"* adlı ünitededir.

5. sınıfta *"Gerçekleşen Düşler"* adlı ünitede ismi geçen toplam 14 bilim adamından ise sadece 4 tanesi Türk-İslam medeniyetine mensuptur.

6. sınıftaki *"Elektronik Yüzyıl"* adlı ünitede ise 12 farklı bilim adamının tamamı diğer medeniyetlere mensup olanlardan seçilmiştir. "Yusuf Has Hacip, Kaşgarlı Mahmut ve Halil İnalcık" isimleri ünite sonunda "…*hangisi sosyal bilimci değildir*? sorusunda yanlış şık olmuşlardır.

7. sınıftaki *"Zaman içinde bilim"* adlı ünitede toplam 82 bilim adamından 28'i Türk-İslam medeniyetine mensup iken, 54'ü diğer gruba dahildir.

Bu kısım genel olarak değerlendirildiğinde Türk-İslam grubuna mensup bilim adamları 4. sınıfta "Kendimi Tanıyorum", 6. sınıfta *"Sosyal Bilgiler Öğreniyorum" İpek Yolunda Türkler* ve kısmen *"Yeryüzünde Yaşam"* ünitelerinde, 7. sınıfta da;

"Türk Tarihine Yolculuk" adlı ünitelerde yoğunlaşırken, diğer grup bilim adamları *"İyi ki Var, Elektronik Yüzyıl", Gerçekleşen Düşler"* gibi öğrencinin yaş grubu göz önüne alındığında dikkatini çekecek ünitelerde yoğunlaşması da oldukça dikkat çekicidir. Ayrıca bahsedilen 11 medeniyetten (Almanlar, ABD, Fenike, Sümer, Mısır, Çin, Hitit, Pergamon, Lidyalılar Asurlular, Abbasiler) Türk-İslam medeniyet gurubuna mensup olan sadece Abbasiler vardır.

Elde edilen veriler dikkatle incelendiğinde Avrupa temelli batı dünyasının, kendi geçmişlerini bilerek o doğrultuda karanlık diye nitelendirdiği Ortaçağ, Türk-İslam dünyası için her anlamda tüm zamanlarının zirvesi idi. Hem Kuran-ı Kerim'de hem de hadislerde ilim öğrenmenin gerekliliği/faydası üzerine hassasiyetle durulması –ki Kuran'ın ilk emri "oku"dur.- İslam'ı doğru bir şekilde anlayan o dönem Müslümanlarının bilimde olağanüstü başarılar göstermesinin temel dinamiği olmuştur (Sezgin, 2008a, s.120; Sayılı, 2010, s.27; Boumarane, 2009; Unat, 2006). Tüm bunlara rağmen ders kitaplarımızda o dönemin bilginleri ve bilimsel buluşları öğrencilerin önüne hak ettiği derecede sunulmaması batılıların görmezden geldiği dönemleri bizlerinde görmezden gelmemize neden olmuştur. İşte bu nedenle bilhassa sosyal bilgiler ders kitaplarında Ortaçağ'ın aslında Türk-İslam kültürü için oldukça önemli ve aydınlık bir devir olduğu, birçok bilimsel icadın aslında o dönem bilim adamlarınca yapıldığı vurgulanarak yeni nesle kendine ve mensubu olduğu millete güven duygusunun tekrar aşılanması gerekmektedir.

Araştırmanın sonucunda ders kitaplarında yabancı bilim adamlarının olması gerekenden çok daha fazla yer kapladığı ancak birçok ilke imza atan Türk-İslam medeniyetine mensup bilim adamlarının ihmal edildiği görülmektedir. Bu durum, sosyal bilgiler programında öğretmene yüklenen; öğrencileri millî, ahlaki, insanî, manevî, kültürel değerler bakımından besleyici olması görevi, programda amaçlanan öğrencinin 7. sınıf sonunda Türk kültürünü ve tarihini oluşturan temel öge ve süreçleri kavrayarak, milli bilincin oluşmasını sağlayan kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesi gerektiğini kabul edecek seviyeye gelmesi, bilim ve teknolojinin gelişim sürecini daha doğru bir şekilde kavrayabilmesi, millî kimliği merkeze alarak, evrensel değerlerin benimsenmesine önem vermesi" gibi amaç ve beklentilerin tam anlamıyla gerçekleşmesini zorlaştıracaktır (URL 2).

Yine 7. sınıflardaki "Zaman İçinde Bilim" gibi bir öğrenme alanında kazanım olarak sunulan; "15-19. yüzyıllar arasında Avrupa'da yaşanan gelişmelerin günümüz bilimsel birikiminin oluşmasına etkisini fark eder" diyerek bugünkü batı medeniyetini günümüz biliminin adeta başlangıcı olarak kabul edecek yanlış anlayış değişmelidir. Aynı ünite Türk ve İslam devletlerinde yetişen bilginlerin bilimsel gelişme sürecine katkılarını değerlendirir" kazanımı ile adeta Türk-İslam dünyasını günümüz bilimine katkı olarak etkisini son derece zayıf göstermektedir (URL 2). Zira 6, ve 7. sınıf öğretim programında örnek olarak adı geçen toplam 7 bilim adamından 3'ü Türk-İslam medeniyetine mensupken, 4'ü diğer gruba mensuptur.

Ders kitaplarında bahsedilen ilmi çalışmalar, icat ya da buluşlara bakıldığında, sadece batı medeniyetine öncelik vermenin dışında, bilimsel anlamda da yanlışlıkların yapıldığı görülmektedir. Örneğin;

İlk sarkaçlı saati yapan İbn-i Yunus olmasına rağmen Galileo diye yazılmıştır. Teleskopu Galileo'nun yaptığı söylenirken İbni Heysem'in bu buluşun arkasındaki asıl isim olduğundan bahsedilmemiştir. Yine Leonardo da Vinci'nin uçan makine taslağının resmini kapağa koyarken, 9. yy'da ilk uçağı ve Pleneteryum'u yapan İbn Firnas'tan hiç bahsedilmemesi; Edward Jenner'dan çiçek hastalığına karşı ilk etkin aşıyı geliştirdiğinden bahsederken; Osmanlıların ondan 50 yıl evvel bu aşıyı kullandığının ifade edilmemesi en basit anlamıyla bir ihmal olarak değerlendirilebilir. Louis Pasteur'un mikroplardan bahsettiğini yazarken, ondan 400 sene evvel Akşemseddin'in mikroplardan ilk bahseden alim olduğunu söylenmez. Dünyanın döndüğünü Galileo'ya atfederler fakat bu fikrin asıl sahibi Biruni'den bahsetmezler. Astronominin temelini Kepler'e bağlarken, Biruni ve Battani'den ise bahsedilmemektedir.

Bununla birlikte İsimleri ders kitaplarında hiç geçmeyen ve yaptıkları birçok icat ya da buluşun batılı bilim adamlarına mal edildiği bazı bilim adamları ise şunlardır;

- Einstein'in 35 yıl üzerinde çalıştığı ama gerçekleştiremediği, "Zayıf ve Elektromanyetik Kuvvetlerin Birleşik Alan Teorisi"ni geliştirerek Nobel ödülü alan ilk Müslüman bilim adamı olan Pakistanlı bilim adamı Abdüsselam (1926-1996)
- Dünyada ilk kanser ameliyatını yapan ilk cerrah olan ayrıca ilk defa kılcal kan damar sistemini bulan kişi Ali bin Abbas'a (932-994)
- İlk defa göz hastalıkları hakkında eser veren Müslüman tıp bilgini Ali Bin İsa,
- İlk tıbbi topografyayı yapan Ali Bin Rıdvan (998-1068)
- Gezegenlerin sürüklendikleri ve dış merkezli dairelere ait teoriyi çürüterek Kopernik'e yol açan Bitruci (13. yy)
- Dünyada ilk defa dik açılı bir üçgen için beşinci temel prensibi ortaya koyan Cabir Bin Eflah (1100-1150)
- Dünyanın ilk zooloji ansiklopedisini yazan Demiri (1349-1405)
- Trigonometriye, Tanjant, Kotanjant, Sekant ve Kosekant tabirlerini kazandırdı. Trigonometride Toplam ve Fark Formülleri, Duplikasyon Formulünü, Katlama Formulünü (Prostapherit) formüllerini ilk kullanan Ebu'l Vefa: (940-998)
- İlk defa gel- git olayını keşfeden Ebu Maşer (785-886)
- Güneşin kendisine göre bir yörüngesi olduğunu ve siklonik (batıdan doğuya doğru) döndüğünü ilk tespit eden, Ekliptik meyli ilk defa keşfeden Fergani (800-870)

- Virgülü aritmetik işlemlerde ilk defa kullanan, ondalık kesirler hakkında ilk eser veren matematikçi olan Gıyaseddin Cemşid (1380-1429)
- Göz doktorluğu ile ilgili ilk eseri veren Huneyn bin İshak (809-873)
- Cüzzam hastalığının sebep ve tedavisini açıklayan İbni Cessar (?-1009)
- Optik ilminin kurucusu, karanlık odayı ilk kullanan, gözlüğü ilk bulan İbni Heysem (965-1051)
- Torna tezgahının mucidi İbni Karaka (?-1100)
- Verem mikrobunu R. Koch'tan 100 sene önce keşfeden Abbas (Kambur) Vesim (1689-1761)
- Açıların pergelle ölçülmesini geometriye kazandıran El Kindi (803-872); İlk roketi yapan ve onunla uçan Lagari Hasan Çelebi (17. yy)
- Pascal üçgeni olarak bilinen asıl üçgeni keşfeden Yahya El Mağribi; Newton'dan çok önce diferansiyel hesabını keşfeden, cebiri geometriye uygulayan ilk kişi Sabit Bin Kurra (821-901)
- Cerrahlığı bağımsız bir ihtisas dalı haline getiren, böbrek taşlarını ilk defa nasıl çıkarılacağını tespit eden, günümüzde jinekolog Walcher'in (1856-1935) yaptığı ve "Walcher durumu" olarak bilinen ceninin ters doğumuna müdahaleyi ilk defa yapan, ameliyat esnasında Trendelenberg durumunu ilk defa tavsiye eden Ebu'l Kasım Zehravi (936-1013)
- Ortaya attığı teori ile ilk defa Batlamyus'ûn aksine dünyanın gerçek yörünge noktası hareketini ve güneşin değişim merkezinin asırlık değişikliğe bağlı olduğunu keşfeden Zerkali (1029-1087) bunlardan sadece bazılarıdır. (Ofek, 2011; URL 3,4; Gingerich, 2010; Nasr, 2003; Kamali, 2003; Overbye, 2001; Beg, 2006; Bassiouni, 2012; Durant, 1950; AL-Hassani, S.T.S., 2010; İzmirli, 1977; Bedevi, 2012; Döğen, 1984; Sezgin, 2008a 2014; Ahmed, 1969; Doğan, 2010; Zerrinkub, 2009, Zeydan, 1971; Barthold, 2012; Mez, 2014; Nasr, 2006, Hunke, 1998)

Bu sayı çok daha ileriye götürülebilir. Bilim çevrelerinin, bir medeniyetin bilime katkısı hususunda hak ettiği/hak etmediği itibarı görmesi ya da görmemesi konusunda kriterlerinin ne olduğu da oldukça muammadır. Zira hak ettiği değeri görmeyen Türk-İslam medeniyetinin varlığı ne kadar gerçek ise, hakettiğinden çok daha fazla itibar gören bir Eski Yunan gerçeği de söz konusudur. Örneğin bu gerçeği farketmiş Bertrand Russell, "The Scientific Outlook" (1954) isimli eserinde şu kesin tespiti yapar:

> "Eski Yunan kültürü, teknik bilgi ve seviye bakımından ilkel idi. İlmi ise bugünkü ölçü, zihniyet ve bilhassa pratik uygulamalar hariç olarak Arşimed hariç bir üstünlük göstermiyordu. (s.19)

Bu nedenle, Turhan (1951, s. 27) tecrübi ilim geleneğini İslam medeniyeti ile başlatmak, şüphesiz hakikate daha uygundur." demektedir. Aynı şekilde L. Kroeber eserinde şöyle demektedir;

> **"B**ugünkü Batı medeniyetinin dayandığı ve en esaslı unsuru olan ne ilim, ne de onun tatbikatından ibaret olan teknik, Eski Yunan medeniyetinde mevcut değildi." (akt. Turhan, 1951, s.97)

Yunanlıların bu teorik çalışmalarını geliştirerek, onlara çok daha fazlasının ekleyerek uygulamaya döken, o güne kadar düşünülmemiş, yazılmamış ve yapılmamış bambaşka yeniler üreten ise İslam medeniyeti olmuştur. Hatta ve hatta dünyada şu an varolan "üstün eski Yunan medeniyeti" kavramının oluşmasına dahi Müslümanların sebep olduğunu söylemek yanlış olmaz. Zira günümüze asıllarından çok az kısmı ulaşan Yunan medeniyetine ait metinlerin öyle yüksek bir medeniyetin varlığını iddia etmeye yetmeyecek kadar az olması, bilhassa 9. yydan itibaren başlayan Arap çeviri hareketi ile günümüze asılları olmadan Arapça tercümeleri ile kalmış ve bugün bir Yunan medeniyetinden bahsedebilir hale gelmişizdir.

Eski Yunan medeniyetinin kültür ve felsefe olgularını devralan Roma medeniyeti hakkında H.G. Wells, (1962) "Kısa Dünya Tarihi" adlı kitabında şöyle der:

> "Hür irade ve hür zekâya, hiçbir yerde rastlamak mümkün değildi. Cebrin ve zulmün hakim olduğu bu muazzam ülkede, hürriyetin ve saadetin meyveleri olan sanat, edebiyat, fen ve felsefe; bu hava içinde soysuzlaşıp, zaafa uğramıştır. Pek çok kopyacılık ve taklit, birçok sanat sahtekarı, birçok bilgiç alim köle vardı (s.79).

Hiç şüphesiz ki, hür bir irade ve zekâdan mahrum olan toplumlar, yapıcı bir güç ortaya koyamazlar. Roma medeniyetinin, iptidai bir medeniyet olması tabiidir. Özü itibariyle zulme, cebre ve şiddete dayanan bir medeniyet, kısırlığı yanında, zulümden başka bir şey üretmez. Charles Seignobos (1960), "Avrupa Milletlerinin Mukayeseli Tarihi" adlı kitabında bu konuda şöyle yazmaktadır;

> "Yerli Roma medeniyetinin, kendine mahsus bir canlılığı olmayan, monoton, basma-kalıp bir karışımdır. Greklerin Avrupa'daki bütün kavimlerin içinde bulunduğu barbarlık halinden doğu medeniyetlerini taklit ederek çıkmıştır. Birçok alandaki bilimsel gelişmeleri (bir çemberi 360 dereceye bölmeyi, zamanı ölçmek için kullanılan güneş saati ve su saatini), ağırlıklar ve süre ölçü sistemini, ektikleri tarım ürünlerine hatta alfabeye kadar pek çok şeyi Mısır'dan ya da küçük Asya'dan öğrenmişlerdi. M.O. VI. yüzyıldan IV. yüzyıla kadar olan süre içinde Doğudan topladıkları bilgiler üzerinde çalışan Grekler, öylesine yeni bir düşünce metodu yarattılar ki, buna "Grek mucizesi" adı verildi ve bu, Hellen ırkına has bir dehaya atfedildi. Aslında ise bu, bilgin, filozof, yazar gibi az sayıda kimselerin eseri oldu; bunlar en uzak yerlerden, hatta çoğu, halkı Hellen aslından olmayan memleketlerden gelmiş bulunmaktaydılar." (s. 42).

Seignobos'un bu eserinde belirttiği gibi aslında tüm bilimleri, medeniyet adına tüm gelişmişlikleri ilkin eski Yunan'a bağlamak çok doğru değildir. En nihayetinde

Doğu'dan aldıkları ilmi geliştirdikleri de bir gerçektir. Fakat Yunan medeniyetinin getirdiği seviyenin ne olduğu da ancak Müslüman ilim adamlarının bizzat faydalandıkları Yunanlı bilim adamlarının adını zikrederek onların eserlerini tercüme edip emeğe saygıyı ihmal etmeden eseri asıl sahibinin adı ile tanıtarak günümüze bırakmışlar ve modern dünyanın, gerçek anlamda Yunan medeniyetinin varlığını bu şekilde öğrenmemize sebep olmuşlardır. İslam dünyasının Ortaçağ'da bu müthiş atılımı, Haçlı seferleri, Coğrafi keşifler ticaret vb yollarla Batıya taşınmış ve bu süreçte batılıların sayısız intihal, hatta kendi dillerine çevirdikleri Müslüman bilim adamlarına ait kitapların üzerine kendi isimlerini yazarak kendilerine maletme olayları da azımsanmayacak kadar çoktur (Sezgin, 2008b, s.95; Döğen, 1984, s.2).

Çalışmanın son sözü olarak sosyal bilgiler ders kitaplarında Türk-İslam medeniyetine mensup bilim adamlarına hak ettiği yerin verilmesinin Türkiye'yi geleceğe taşıyacak olan çocuklarımızın özgüvenlerini olumlu etkileyeceği, dolayısıyla bu doğrultuda programda ve ders kitaplarında değişiklikler yapılması gerektiği söylenebilir.

5.Kaynakça

Ahmed, A. (1969). *Garb'ın* İslam'dan öğrendikleri. İstanbul: Mihrab

Akbaba, B. (2014. *İnkılâp Tarihi öğretiminde biyografiler. Mustafa Safran (Ed.), Tarih Nasıl Öğretilir? Tarih Öğretmenleri İçin Özel Öğretim Yöntemleri içinde (s.379-383). (2. baskı). İstanbul: Yeni İnsan*

Al-Khalili, J. (2010). Science in the Muslim world. *Physics World*, Nisan

Al-Khalili, J. (2011). Revelations of a golden age. *Physics World*, Mart

Aslan, O. (2013). Bilimin Tanımı Özellikleri ve Bilim Tarihinin Aşamaları. Murat Demirbaş *(Ed.), Bilimin Doğası ve Öğretimi* içinde (s.23-53). Ankara: Pegem

Barthold, W. (2012). İslam *Medeniyeti Tarihi*. (4. baskı). M. Fuad Köprülü. (Çev.). Ankara: Çağ yay.

Bassiouni, M.C. (2012). Islamic civilization. URL: https://goo.gl/rQQTJD. Erişim tarihi: 12.12.2016

Bedevi, A. (2012). *Batı düşüncesinin oluşumunda İslam'ın* rolü. Muharrem Tan. (Çev.). İstanbul: İz yay.

Beg, M.A.J. (2006). *Essays on the origins of Islamic civilization.* Kube Publishing

Bouamrane, C. (2009). *Ortaçağ* İslam dünyasında bilim ve gelişmesi. Hüseyin Şimşek. (Çev.) İstem, 14, 383 - 396

Creswell, J., W. (2015). *Nitel araştırma yöntemleri beş yaklaşıma göre nitel araştırma ve araştırma deseni*. Mesut Bütün & Selçuk Beşir Demir. (Çev. Ed.). Ankara: Siyasal

Doğan, M. (2010). *Bilim ve teknoloji tarihi. S*ümerlerden günümüze bilim ve teknoloji. Cumhuriyet Türkiye'sinde bilim ve teknoloji. Ankara: Anı

Döğen, Ş. (1984). *Müslüman ilim öncüleri ansiklopedisi*. İstanbul: Yeni Asya

Durant, (1950). *The age of faith.* URL: https://goo.gl/YLB2uU. Erişim tarihi: 01.02.2017

Gingerich, O. (2016). İslamic astronomy. *Islam & Science.* October

Hassani, Salim T. S. (2010). *1001 icat. Dünyamızda İslam mirası*. Salih Tahir. (Çev.). Manchester: Foundation For Science Technology and Civilisation,

Hunke, S. (1987). *Avrupa'nın* **üzerine d***oğan* **İslam g***üneşi*. Servet Sezgin. (Çev.). İstanbul: Bedir

İzmirli, İ.H. (1977). İslam *mütefekkirleri ile garp mütefekkirleri arasında mukayese.* Süleyman Hayri Bolay (Sadeleştiren). Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı

Kamali, M.H. (2003). Islam, rationality and science *Islam & Science,* 1, 115-134

Karabekir, K. (1992). *Paşaların kavgası. (*2. Baskı). İstanbul: Emre

Kaymakcı, S. (2013). Sosyal bilgiler ders kitaplarında sözlü ve yazılı edebî türlerin kullanım durumu. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, *20*, 230-255

Mansouri, R. (2007) A Way Forward For Islamic science. *Physics World.* Ağustos.

Merriam, S. B. (2013). *Nitel araştırma desen ve uygulama için bir rehber.* Selahattin Turan. (Çev. Ed.). Ankara: Nobel

Mez, A. (2014). *Onuncu y*üzyılda İslam *medeniyeti.* İslam'ın *r*önesansı. (3. baskı). Salih ŞABAN. (Çev. Ed.). İstanbul: İnsan yay.

Nasr, S. H. (2003). Islam, science and muslims. A conversation with Seyyed Hossein Nasr. *Islam & Science*,1, 5-28

Nasr, S. H. (2006). İslam ve *bilim. İslam medeniyetinde pozitif bilimlerin tarihi ve esasları.* İstanbul: İnsan

Ofek, H. (2011). Why the Arabic world turned away from science. *The New Atlantis*, 30, 3-23

Overbye, D. (2001). How Islam won, and lost, the lead in science. URL: https://goo.gl/llKbqQ. Erişim tarihi: 03.01.2017

Patton, M. Q. (2014). Nitel Araştırma Ve Değerlendirme Yöntemleri. (çev. ed. Mesut Bütün & Selçuk Beşir Demir). Ankara: Pegem Akademi

Russell, B. (1954). *The Scientific Outlook.* (Third impression). London: Unwin brothers

Sayılı, A. (2010). *Bilim tarihi: Hayatta en hakiki mürşit ilimdir*. (2. basım). İstanbul: Gündoğan

Seignobos, C. (1960). *Avrupa milletlerinin mukayeseli tarihi*. Samih Tiryakioğlu (Çev.). İstanbul: Varlık

Sezgin, F. (2008a). *Bilim tarihi sohbetleri.* Söyleşi: Sefer Turan. İstanbul: Timaş.

Sezgin, F. (2008b). İslam*'da bilim ve teknik*. C.1. (2. basım). Abdurrahman Aliy. (Çev.). İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür A.Ş.

Sezgin, F. (2014). Tanınmayan Büyük Çağ. İstanbul: Timaş

Topdemir, H.G. ve Unat, Y. (2011). *Bilim tarihi*. (3. Baskı). Ankara: Pegem akademi.

Turhan, M. (1951). *Kültür Değişmeleri*. Ankara: Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı Kültür

Unat, Y. (2006). *Battânî ve Zîc-i Sâbî adlı astronomi eseri,* I. Uluslararası Katılımlı Bilim, Din ve Felsefe Tarihinde Harran Okulu Sempozyumunda sunulmuş bildiri, 28-30 Nisan 2006 Şanlıurfa, 1, 347-368. Erişim adresi: https://goo.gl/CeFKxx. Erişim tarihi: 15.01.2017

Unat, Y. (2016). 1933 Yılında Ali Yar Tarafından Yazılmış Lise III Kozmografya Kitabı ve Liselerde Astronomi Dersleri. *Kastamonu Eğitim Dergisi.* 24 (4), 2073-2088

Yıldırım, C. (2004). Bilim felsefesi. (9. Baskı) İstanbul: Remzi yay.

Yıldırım. A. & Şimşek. H. (2005). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. (5. baskı). Ankara: Seçkin yay.

Zerrinkub, A. (2009). İslam Medeniyeti Mucizesi. (çev Abuzer Dişkaya) İstanbul: Ağaç yay.

Zeydan, C. (1971). İslam Medeniyeti Tarihi. (çev. Zeki Megamiz). İstanbul: Doğan Güneş yay.

URL 1: https://goo.gl/LzJ2Y1. Erişim tarihi: 04/03/2017

URL 2: https://goo.gl/LXl3IZ. Erişim tarihi 06/01/2017

URL 3: https://goo.gl/tBF5Rt. Erişim tarihi 11/12/2016
URL 4: https://goo.gl/Bdz5Dv. Erişim tarihi 05/02/2017

Extended Abstract

Scientific activities carried out on behalf of the more comfortable life of mankind have emerged in the eastern civilizations such as China, India, Egypt and Mesopotamia in real terms, and have passed from here to the western world with ancient Greek civilizations. Afterwards, with the help of Islam's stance on science, pioneering in science shifted to the world of Islam. As a matter of fact, the last place of science, which is constantly searching for the most suitable place to develop, has been the Europe- USA/ Western civilization where Renaissance and Reform movements have occurred. It is also true that science has gradually moved eastward from this last place since the 20th century. When we look at recent developments, science has begun to look for more active and fertile lands in the eastern world, led by countries such as Japan, China, India and South Korea.

This competition between the East and the western world for thousands of years has been a major factor in the ever-growing progress of science. It can be understood that science is like a moving and living organism, which gains a place in the societies which work systematically and continuously, and develops in these environments and chooses its own living space itself. In this competition between the eastern and the western world; scientific activities, discoveries and inventions came true in the period between the 8th and 16th centuries during Turkish-Islamic world is the center of science are unfortunately ignored, and now about to be forgotten. As a result of this, science has remained a loss of the Turkish-Islamic world and the Turkish-Islamic civilization lost its self-confidence and fell into an inferiority complex against western civilizations. This undeniable complex of the eastern world, which has existed for the last 300 years against the western world, has led unfounded thoughts such as the eastern nations in particular Turkish people cannot be successful in scientific field because of the prohibitive structure of Islamic religion.

The negative effect of this understanding, which also can be seen in Turkish educational system, is inevitable. For this reason, it is the most reasonable way to start from education to get to the root of the problem and solve it in the right place. The first way to do this is rehabilitating the education system which is shaped by the European / USA (Western) perspective, that ignores the nearly 800 years of creative period of the Islamic civilization. Starting with a social science course that is called "Science, Technology and Society" will be a crucial step for the change. That is why scientists who will be role models for students and scientific researches they did should have enough space in social studies textbooks. By the virtue of this significance, the aim of this research is to find out how and how much space is given to scientists and scientific studies in social studies textbooks.

In this study, the case study of qualitative research design was used. The special case to be covered in this research is how and how much space is given to the scientists in social studies textbooks. In-depth information about the case was gathered through the document review, and case description and case theme were presented. The study group has 16 books which are from 4th, 5th, 6th and 7th grade social studies textbooks and student workbooks belonging to 5 different publishers randomly selected from the secondary school (middle school) level books in Turkey. While analyzing the data, a descriptive analysis method was used and the obtained data was interpreted by giving a direct citation from the books within the causal relation.

When we look at the results we have obtained from the research;

In the 4th grade student workbooks, which belong to Dikey and Evrensel publishing houses, no social scientist is mentioned and 6 scientists are mentioned in their textbooks. Two of them are from Turkish-Islam civilizations and four of them are belonging to other civilizations.

When two different publications (Evrensel and Harf) from 5th grade were investigated, a total of 14 different scientists took place, only four of them belong to the Turkish-Islamic civilization and ten of them belong to other civilizations. When the books of two different publishing houses (Evren and Yenicag) from the 6th grade were examined, there are a total of twenty different scientists. A civilization (Lydians) and a scientist (Scottish / expressed together with the name of the nation of him\her) also took place. It is seen that seven of them belong to the Turkish-Islamic civilization and thirteen of them belong to other civilizations. However, when we add Lydians and Scottish scientists, this number is fifteen in the other group. When the books from 7th grade belonging to two different publishing houses (Evrensel and Tuna) were studied, a total of 92 different scientists and 9 different civilizations were found. 33 of them belong to the Turkish-Islamic civilization, while 59 of them belong to other civilizations. One of the civilizations is Turk-Islam (Abbasids) and 8 of them are members of other groups. In this way, the total numbers increase to 35 and 67 respectively.

When all the data are evaluated in general, a total of 116 different scientists (including nationalities of 1 German, 1 American, 1 Scottish unnamed scientist) are included in the 4th, 5th, 6th and 7th grade social studies course and student workbooks. 41 of them belong to the Turkish-Islamic civilization, and 75 of them belong to other civilizations. Turkish-Islamic scientists are left behind in numbers of scientists belonging to other civilizations at all class levels. However, it is seen that from all 31 scientists belonging to Turkish-Islamic civilization, 10 scientists are preferred from social sciences and 21 of them are preferred from physical sciences. From all 75 scientists belonging to other civilizations, while 10 of them are preferred from social sciences, 65 of them are preferred from the physical sciences. The difference in the total number between these two civilizations and the proportional

skewness in the scientific field give the impression that the discoveries / inventions / studies are originated from other civilizations.

In addition to this, "it has invented / invented for the first time / developed for the first time / discovered / found etc. that is used for something new in the field of scientific development have been used in textbooks for a total of 207 times and 144 of them have been used for other members of civilizations and 63 of them have been used for members of Turkish-Islamic civilizations.

As a result of the research, it is seen that scientists belonging to other civilizations take much more space than it should be; however, scientists belonging to the Turkish-Islamic civilization, who led the way of a multitude of invention, are neglected. The task of the teacher in social studies program is nurturing students in terms of national, moral, human, spiritual, cultural values. At the end of the 7th grade, the aim of the program is teaching Turkish culture and its basic elements and processes, accepting the necessity of protection and development of the cultural heritage which ensures the formation of national consciousness, being able to comprehend the development process of science and technology in a more accurate way, and giving importance to the adoption of universal values with taking the national identity center. However, not giving enough space to the scientists belonging to the Turkish-Islamic civilizations will make taking place of these goals and expectations more difficult.